

JOHN LOCKE

(1631-1704)

Locke, günümüzde hala etkisini sürdüren fikirleriyle Aydınlanmanın öncülerinden olmuştur. Tabula Rasa kavramı ile bilgi felsefesine yeni bir bakış açısı kazandırmış, bireysellik üzerine olan tutumu ve düşünceleri ile ise Liberalizm 'in kurucu babası sayılmaktadır. Locke, dinin vicdani bir sömürüyle siyasete ortak edilmesine karşı çıkar. Kilise ve devlet işlerinin birbirinden ayrı tutulması gerektiğini savunur. Locke 'un en sevdiğim yönlerinden biri ise döneminde şahit olduğu mutlak monarşinin din ile temellendirilmeye çalışılıp övülmesine şiddetle karşı çıkmasıdır. Böylesine baskıcı ve manipülatif bir toplumun içinde olmasına rağmen ısrarla akılcı olması ve böyle olmaya itmesi onu hayran olunası kılan özelliklerindendir. Çünkü bizler şu an hala içine doğduğumuz toplumda alışlagelmiş ve akıldan uzak bakış açıları, anlayışlar ve geleneklerden sıyrılamıyor, akılcı bir bakış açısı geliştirmekte zorlanıyorken o, bundan üç yüz yıl öncesinde kendi küçük devrimini gerçekleştirmiş ve bir ilham kaynağı olmuştur.

METNİN DEVAMI İÇİN
QR KODU OKUTUNUZ

BÜŞRA ÇOPUR 2023277073
FEL2138 FELSEFE METİNLERİ:
OKUMA VE YAZMA II DERSİ
DERSİN SORUMLU ÖĞRETİM ÜYESİ: PROF.
DR. ÖZLEM DUVA KAYA

AYDINLANMA ÇAĞI'NIN ÖNCÜSÜ JOHN LOCKE

Locke “Ben felsefe yapmıyorum, sadece felsefenin üzerindeki tozları temizliyorum” dese de asıl felsefeyi yapan filozoflardan biridir. Yaşadığı toplumun ve zamanın koşullarından, düşünce yapısından tamamen sıyrılıp kendi düşüncelerini özgün bir şekilde dile getirebilmiş biri. Özgürlüğü bir hak bilmiş ve bunun evrensel değıştirilemez bir hak olduğunu akla ve mantığa uygun temeller üzerine inşa ederek kanıtlamaya çalışmıştır. Tıpkı geri kalan felsefesinde de yaptığı gibi. Karşı koymaktan kendi düşüncesini anlatmaktan korkmamıştır.

FEL2138 Felsefe Metinleri: Okuma ve Yazma II.

Büşra Çopur 2023277073

Dersin Sorumlu Öğretim Üyesi: Prof. Dr. Özlem Duva Kaya

JOHN LOCKE

John Locke 1632-1704 yılları arasında yaşamış İngiliz bir filozoftur. Düşünceleri hem kendi çağında hem de günümüzde hala üzerine tartışılan birçok düşünceye önyak olmuştur. Yaşamını 17. Yüzyılda geçirmiş olmasına rağmen 18. Yüzyıldaki özgürlük ve akılcı yaklaşımları en geniş açıda yayan düşünür olduğundan Avrupa'daki Aydınlanma ve Akıl Çağı'nın gerçek kurucusu olarak kabul edilir. Yükseköğretimini Oxford Üniversitesi'nde tamamlamış olan Locke, diğer birçok filozof gibi bilgi konusu ve bilgi sorunu üzerinde durmuştur. En önemli eserlerinden biri olan İnsan Anlığı Üzerine Bir Deneme (An Essay Concerning Human Understanding) 'de doğuştan bilgi düşüncesini eleştirir, bilginin nasıl elde edildiği, kaynağı gibi problemler üzerine düşüncelerini belirtir.

Locke ilk önce bilgilerin nereden geldiğini araştırır. Onun çağında ve öncesinde bilgi problemi konusunda iki ayrı bakış açısı vardır; rasyonalist ve empirist bakış açıları. Locke bu tartışmadaki düşünceleriyle empirist filozoflar arasında yer alır. Descartes gibi Rasyonalist filozofların "insan aklında doğuştan gelen bazı bilgiler vardır." tezine karşı çıkar. Ancak insan ruhunun doğuştan bazı yetilere sahip olduğunu kabul eder. O; insan zihnini, üstüne hiçbir fikir veya düşünce yazılmamış, bomboş beyaz bir kâğıda benzetir. Buna boş zihin yani "Tabula Rasa" denir. Filozofların bu tarz benzetmeleri ya da teorilerini her zaman ilgi çekici bulmuşumdur. Çünkü boş bir kâğıda sonradan eklenen şeyleri hayal etmek aslında bilginin zihne deneyim ile yerleşmesi aşamasını çok somut bir şekilde gözler önüne seriyor ve filozofu daha net anlamayı sağlıyor. Locke' a göre doğuştan birtakım bilgilere sahip olmamız mümkün değildir ve bilgilerimizi ancak deneyimlerimiz yoluyla kazanırız.

Locke bu deneyimleri iki kategoriye ayırır. Bunlar dış duyum (sensation) ve iç duyum (reflection) dur. Dış duyum yoluyla elde ettiğimiz bilgiler nesneler dünyasından gelen veriler aracılığıyla elde ettiğimiz bilgilerdir. Bunlar duyu organlarımız aracılığıyla zihnimize ulaşır. Bunlara örnek olarak renkler, sesler ve tatlar verilebilir. "Ancak dış duyum bilginin hammaddesini ya da gerekli materyalini vermiş olmasına rağmen; bilginin yeterli şartı değildir. Bu nedenle Locke'a göre dış dünyadan gelen duyumların zihin tarafından belli bir işleme tabi tutulması gerekmektedir. Bu bilginin oluşum sürecinde dış duyuma bağlı olarak ortaya çıkan ise iç duyumdur." (Kılıç, 2014, s. 460) Yani bunlar birbirinden bağımsız süreçler değildir. Her iki tür bilgiyi de elde etmek için diğerine ihtiyaç duyarız. Örneğin benim sarı rengin bilgisine sahip olmam için sarı rengi gözlerimin görmesi yetmez. Sarı rengi algılayan

ve diğer renklerden ayıran bir zihinsel işlemde geçirmem gerekir. Aynı şekilde sarı rengi algılamak için de önce sarı rengi görebilmem gerekir.

İç deney yoluyla elde edilen bilgiler ise dış deney yoluyla elde ettiğimiz bilgilerin zihnimizde işlenmesi ile ortaya çıkar. Yani bunlar ruhumuzun, zihnimizin etkinlikleridir. Buna örnek olarak ise; şüphe etmek, istemek düşünmek gibi işlemler verilebilir. Locke’a göre bilgilerimizin tamamı bu iki tür deneyden doğar. Öncelik dış duyum ile elde ettiğimiz bilgilerdir. Çünkü bunlar olmadan iç duyum gerçekleşmez. Yine aynı örnek üzerinden gidecek olursak; sarı rengini görmeden veya bilmeden (dış duyum gerçekleşmeden) bir rengin sarı renk olup olmadığından şüphe edemeyiz.

Locke’ da ide kavramıyla oldukça sık karşılaşırız. Ancak o ide kavramına daha genel ve kapsayıcı bir anlam yüklemiştir. Felsefe tarihinde sevdiğim şeylerden bir diğeri ise filozofların kavramlara yükledikleri anlamların ve kavramları ele alışlarının farklı olması. Çünkü bu hepsinin farklılıklarını ortaya koyan şeylerden biri ve kavrama filozofun bakış açısıyla bakabilmek aslında bir noktada o filozofu anlayabilmeyi kolaylaştırıyor. Locke’ da ide kavramını Platon’un ele aldığından biraz daha farklı ele almıştır. Ona göre zihnimizdeki her türlü düşünce ve fikir idedir. Ayrıca bu ideleri sınıflandırmıştır. Basit ve karmaşık ideler. Basit ideler dış duyum ile elde ettiğimiz ve zihinsel işlemlerden geçirerek karmaşık idelerin oluşmasını sağlayan idelerdir. Basit idelere örnek olarak; sıcak, beyaz, acı. Karmaşık idelere örnek olarak ise; masa, toplum, adalet gibi kavramlar gösterilebilir. Locke karmaşık idelerin bir alt türü olarak ise modusları ortaya atmıştır. Moduslar; başka bir nesne veya ideden bağımsız olarak var olmayan idelerdir. Modusların gerçek dünyada somut bir karşılıkları yoktur, ancak düşünce dünyamızda yer alırlar. Zihnimizin basit ideleri birleştirmesi sonucu ortaya çıkarlar. Örneğin; “güzellik” bir nesnede bulunur, kendi başına var olamaz.

John Locke ve Siyaset:

Locke siyaset felsefesi üzerinde özellikle ‘özgürlük, eşitlik, meşruiyet, toplumsal sözleşme’ gibi kavramların üzerinde durarak kilit bir rol oynamıştır. (Arslan, 2013, sf:182). Onun siyaset felsefesi hakkındaki görüşleri bugün hala etkisini sürdürmektedir. Dönemin öne çıkanlarından olan Locke o zamanki Avrupa’yı dinden ayrı göremeyeceğimiz için öncelikle Hristiyanlıktaki ‘herkes günahkâr doğar’ inancını yıkmaya çalışmıştır. Ona göre insan zihni doğuştan boş bir levha gibi dünyaya geldiği için günahkâr doğma inancı yanlış ve kabul edilemezdir. İşte bu ve bunun gibi fikirler Locke’u Aydınlanmanın öncülerinden yapar. Locke Katolik inancın baskıcı ve zorba düzenini eleştirmesinin yanında Protestan olmasıyla birlikte

aslında dindar bir kişiliğe sahiptir. Ancak o her zaman ılımlı bir tutum sergilemiş ve hoşgörü taraftarı olmuştur. İnançlarının yanında, özgürlükçü bir kişiliğe sahip olduğu için inançlar üzerinden baskı ve zorbalık yapılmasına karşı çıkar. O, dinin vicdani bir sömürüyle siyasete ortak edilmesine karşı çıkar. Kilise ve devlet işlerinin birbirinden ayrı tutulması gerektiğini savunur. Locke ‘un en sevdiğim yönlerinden biri ise döneminde şahit olduğu mutlak monarşinin din ile temellendirilmeye çalışılıp övülmesine şiddetle karşı çıkması. Böylesine baskıcı ve manipülatif bir toplumun içinde olmasına rağmen ısrarla akılcı olması ve böyle olmaya itmesi onu hayran olunası kılan özelliklerinden. Çünkü bizler şu an hala içine doğduğumuz toplumda alışlagelmiş ve akıldan uzak bakış açıları, anlayışlar ve geleneklerden sıyrılamıyor, akılcı bir bakış açısı geliştirmekte zorlanıyorken o bundan üç yüz yıl öncesinde kendi küçük devrimini gerçekleştirmiş ve bir ilham kaynağı olmuştur.

Locke tüm insanların doğuştan, evrensel ve değiştirilemez birtakım haklara sahip olduğunu savunmaktadır. Bunlar yaşama, özgürlük, mülkiyet gibi haklardır. Dönemindeki; kral: baba devlet ise aile anlayışına çok zıt bir şekilde devletin bu hakları korumak üzere var olması, güçler ayrılığı olan bir hukuk sistemiyle birlikte ve yönetilenlerin kendi rızası yönlerinde yönetilmeleri, ayrıca bu rıza dışına çıkılırsa devlete karşı devrim haklarının da olduğu görüşünü savunur.

Locke; bireyi, bireysel hakları, özgürlük arayışını ve toplumsal sözleşmeyi siyaset felsefesinin merkezi haline getirmiştir. Birey üzerinde fazlasıyla durmasının da etkisiyle birlikte düşünceleri bakımından Liberalizm ’in kurucu babası olarak anılmaktadır. Toplumun doğal haliyle ilgili görüşleri de yine akıl temelli ve özgürlükçü olup döneminden oldukça farklı bir bakış açısına sahiptir. Hobbes Leviathan adlı eserinde insanların doğası gereği bencil ve rekabetçi varlıklar olduğunu yazmıştır. Bu doğal halin bir kaos ortamı yaratacağını düşünür ve bu yüzden insanların ortak bir toplum sözleşmesiyle haklarından vazgeçip egemen bir otoritenin altında toplanmaları gerektiğini ancak bu şekilde toplumsal bir düzen ortamının sağlanacağını savunur. Yani aslında düzen için mutlak monarşi şarttır. Locke’ a göre bu düşünce yanlıştır. Ona göre insanın doğasında özgürlük ve barış arayışı daha belirgindir. İnsanlar elbette kendi çıkarlarını gözetken varlıklardır ancak bu çıkarlar her zaman birbirine zıt olmak zorunda değildir. İnsanlar akıl sahibi varlıklardır dolayısıyla kendi güvenlikleri ve refah ortamının sağlanması için iş birliği yapabileceklerini kavrayabilirler. İnsanlar doğaları gereği özgür olmaya ve özgürlük arayışına yatkındırlar. Fakat özgürlüklerini başkalarının haklarını kısıtlamayacak şekilde kullanma eğiliminde olmalıdırlar. İşte bu nedenle doğal hal olarak nitelendirdiğimiz durum bir kaos ortamından çok barış ortamı olmaya daha yakındır

Locke’a göre. Aslında iki filozofun düşünceleri birbirine oldukça zıt görünse de ikisinin de ortak bir amacı vardır. O da toplumun düzen ve refah içinde yaşayabilmesi. Burada ayrıldıkları asıl nokta Locke bireyin özgürlüğüne daha fazla önem verirken; Hobbes toplumsal düzenin korunmasına daha fazla önem verir.

Locke “Ben felsefe yapmıyorum, sadece felsefenin üzerindeki tozları temizliyorum” dese de asıl felsefeyi yapan filozoflardan biridir. Yaşadığı toplumun ve zamanın koşullarından, düşünce yapısından tamamen sıyrılıp kendi düşüncelerini özgün bir şekilde dile getirebilmiş biridir. Özgürlüğü bir hak bilmiş ve bunun evrensel değiştirilemez bir hak olduğunu akla ve mantığa uygun temeller üzerine inşa ederek kanıtlamaya çalışmıştır. Tıpkı geri kalan felsefesinde de yaptığı gibi. Karşı koymaktan kendi düşüncesini anlatmaktan korkmamıştır.

KAYNAKÇA

Arslan, H. (2013). *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. John Locke'un Siyaset Felsefesinin Temelleri Üzerine Bir Deneme*

Locke, J. (2020). *İnsan Anlığı Üzerine Bir Deneme. 20-64.*

Gökberk, M. (2010). *Felsefe Tarihi. 293-301.*

Kılıç, C. (2014). *Ekev Akademi Dergisi. John Locke: Bilginin Kaynağı ve İdeler Sorunu. 451-470.*